

De Arte Vivendi

Nyolc évtized fonáksága

Amikor az ember eléri a nyolcvanadik életévét, mindenképpen visszanéz. Legalábbis inkább néz vissza, mint előre. Így teszek én is.

A visszanézés, különösen nyolc évtizedre, mindenképp izgalmas, de különösen izgalmas annál, aki tett valamit életében, vagy legalábbis tenni igyekezett. Az én nyolc évtizedem is mutat eredményeket és sikereket, valamint hibákat és kudarccokat egyaránt. A leltárkészítésnél mindenekelőtt azt keresem, hogy melyik időszak lehetett életem legszebb szakasza, mely években tudtam – ahogy mondják – „megvalósítani önmagam”, vagyis a legjobban kifejezésre juttatni a bennem rejlő képességeket.

A nyolc évtized fonáksága, hogy ez az időszak 1943-1944. volt, tehát az a két év, amikor háború dúlt Magyarországon, Budapesten, és minden nap, minden órában, minden percben életveszélyben éltem. Egy ember életének nemcsak fonáksága, de talán tragikumája is, hogy élete legszebb, legeredményesebb, legalkotóbb időszakát a borzalmas háború, a borzalmas emberirtás borzalmas éveiben véli megtalálni. Mégis így volt: életem, tevékenységem sohasem volt olyan eredményes, mások számára, egy nagyobb közösség számára olyan hasznos, aktivitásom, szervezőképességem, céltudatosságom sohasem ért el olyan magas fokot, képességeimet sohasem tudtam olyan mértékben kifejteni, más szóval sohasem tudtam annyira „megvalósítani önmagam”, mint ezekben a borzalmas, háborús években.

Ezért határoztam el – eléggé későn –, hogy papírra vetem e két év történéseit.

Tévedések fenntartása mellett

Mindazt, amit leírok, emlékezetből írom. Az események több mint fél évszázadosak, jegyzeteim ebből az időből nincsenek. Van néhány dokumentum, hetilapban vagy könyvben, de ez édeskevés. Ezekre a jegyzetekben utalok. Azok az emberek, akikkel akkor kapcsolatban álltam, szinte kivétel nélkül elhunytak már, és akik még esetleg élnek, azok címét nem ismerem: emlékezetem kisegítésére aligha fordulhatok tehát bárkihez is.

Lehetséges tehát, hogy minden igyekezetem ellenére emlékezetem néha megcsal. Minden tévedésért előre is elnézést kérek. Tévedhetek nevekben, helyszínekben, időpontokban, tévedhetek kisebb kérdésekben, de a lényegben biztosan nem tévedek. A lényege annak, amit leírok, teljes mértékben igaz.

Feleségem, J

Akár egyes szám első személyt, akár többes szám első személyt használok majd, mindaz, ami velem történt ebben a két évben, nemcsak az én történetem, hanem feleségem, J története is, és mindaz, amit tettem, közös tettünk volt. 1943 áprilisától 1945 januárjáig állandóan

együtt lehettünk feleségemmel, S _____ J _____, akivel 1943 áprilisában házasodtam és költöztem össze. A két év minden érdeme közös, minden hiba – ha volt – csak az enyém.

Ez a leírás emléket állít J _____ nak is, aki sajnos az események felidőzésben már nem vehet részt, és nem olvashatja ezeket a sorokat.

Erősebb normák

A történetből úgy tűnhet, hogy ebben a két évben több száz rendbeli közokirat-hamisításban vettem részt, és természetesen a sajtótermékek terjesztésére sem rendelkeztem engedéllyel. A pusztításra törő törvénytelen hatalom törvényei azonban a pusztulásra ítélteteket nem kötik, hiszen betartásuk biztos vereséget jelent: idejében még bizonytalan, de lényegében egészen biztos pusztuláshoz vezet. 1943-ban és 1944-ben Magyarországon ezt nagyon-nagyon sokan ugyanígy értették, ezért a hamis iratok készítése vagy elfogadása és használata, illetve a sajtótermékek engedély nélküli terjesztése senki számára nem okozott semmilyen törvényességi gondot, semmiféle erkölcsi skrupulust. Az emberbaráti segítségnek, a pusztításon alapuló hatalom törvényei kijátszásának egyetemes törvényei annakidején erősebbnek bizonyultak, és remélhetőleg erősebbnek bizonyulnak ma is, az elmondandó események megítélése során.

1943 áprilisától 1944 márciusáig

Az első lépések

1943. február 5-én tettem le az utolsó jogtudományi szigorlatomat a Pázmány Péter Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, és február 13-án avattak jogi doktorrá. (A kiegészítő államtudományi szigorlat letételét folyvást halasztottam, mert ezzel sikerült elérnem, hogy egyelőre ne hívjanak be munkaszolgálatra.) Egyetemi éveim alatt apám zsáküzletében is dolgoztam, esténként egy újpesti textiliskolába jártam, emlékezetem szerint 1942-ben szereztem textiltechnikusi oklevelet. Közben tovább tanultam franciául és angolul, és még arra is maradt időm, hogy irodalmi estekre járjak, a nevezetes Vajda János Társaságba vagy a Skót Misszióba, ahol a műsor összeállításában is részt vettem A _____ O _____ és G _____ I _____

Világnézetem kialakulására nagy hatással volt franciatanárom, S _____ G _____ Nemcsak kiváló tanár volt, hanem kiváló ember is: nemcsak franciául tanultam tőle, hanem emberi magatartást is. Kommunistának vallotta magát, Franciaországban tanult, Prágában is dolgozott, Budapestre történt visszatérése után pedig 1942-től fogva illegálitásban élt.¹ Franciatanár volt, de óráin – B _____ T _____ szavaival élve – „a társadalom szerkezetéről, a világirodalomról, a történelemről és az emberi viszonylatokról akaratlanul is jóval többet tanultunk, mint franciául. A legtöbbet azonban közvetve tanultuk tőle – őt tanultuk, akkor is, előtte is, utána is, amíg csak élt.”² Mélyen gondolkodó és érző humanista volt. Megtisztelőnek tartottam és tartom ma is, hogy a köztünk lévő 16 év különbség ellenére barátjának tekintett.

¹ A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom, Kislexikon, Kossuth Könyvkiadó, 1987, 289. oldal.

² B _____ T _____ : Egy hivatásos forradalmár. Emlékezés S _____ G _____ . Élet és Irodalom, 1969. december 6.

Még 1942-ben vetette fel, hogy nem tudnék-e neki segíteni iratok elkészítésében olyan emberek részére, akiknek erre szükségük van. Természetesnek tekintettem, hogy ebben a munkában részt vegyek. Biztos voltam abban, hogy az iratok jó helyre kerülnek. S G tanított meg az iratok „mosására”. Ez abból állt, hogy valódi iratokból kimostuk a tintát, és azután az eredeti iratba más nevet írtunk.

Ebben az időben még szüleimnél laktam, de egy szinttel feljebb. Szüleim lakásából keskeny falépcső vezetett a tetőn lévő kis szobába. Szobám így eléggé szeparált volt, nemigen jött fel oda senki sem. Nyugodtan dolgozhattam tehát iratokkal, „moshattam”, száríthattam az iratokat, kísérletezhettem. Közben az Egyetemi Könyvtárban kémiai foglalkozó könyveket olvastam – elsősorban Gróh *Szervetlen kémiját* –, hogy minél jobb vegyszert használjak. Végül hipermanganáttal oldottam a tintát, majd káliumbiszulfittal vagy nátriummetabiszulfittal tüntettem el a hipermangánt. Az iratok mosása és szárítása után valamilyen csontvéggű eszközzel kellett a papírt simítani, simára préselni, akkor lehetett új adatokkal kitölteni.

S G kérésére születési, házassági és halotti anyakönyvi bizonyítványokat készítettem. Néhány hét elteltével az iratok már tökéletesen sikerültek, szabad szemmel nem lehetett megállapítani, hogy nem valódiak. Miután egy személynek általában több anyakönyvi bizonyítványra is szüksége volt, emlékezetem szerint körülbelül tizenöt-húsz ilyen iratot készítettem el és adtam át S G. Hogy ezeket az iratokat végül ki használta fel, azt nem tudom, soha nem kérdeztem.

1942-ben ismerkedtem meg S G keresztül S G unokahúgával, Sz A, annak barátjával, M I, valamint F J, R L feleségével. Róluk majd később lesz szó.

Ugyancsak S G keresztül ismerkedtem meg Sz M építőmunkással és feleségével. Amikor Sz M munkanélküli lett, S G révén bekerült a budapesti Francia Intézetbe, a Galamb utca 7. számú házba gondnoknak. Itt találkoztam A A, akinek ugyancsak hamis anyakönyvi iratokat és hamis polgári személyi lapot készítettem.

S G adta nekünk a Bem apó és Bem anyó nevet. A Bem szóban benne volt a monogramom, a B és az M betű, másrészt úgy gondolta, hogy a Bem apó név mögé senki sem képzelhet egy olyan tejfelesszájú kölyköt, mint amilyenek én akkor kinéztem.

P B

1943 áprilisában összeházasodtunk és összeköltöztünk J, és egy kis garzonlakásban laktunk. Itt keresett fel bennünket P B, eredeti nevén G J³, aki Franciaországból, Toulouse-ból 1943 nyarán tért haza Magyarországra. Toulouse-ban együtt tanult bátyámmal, aki megadta neki a címemet.

³ P B, (G J), A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom, 257. oldal.